

ΔΗΜΟΚΡΕΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

σε συνεργασία με το

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Στάσεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις για τη διαφορετικότητα και την ένταξη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες / αναπηρίες: Μια βιβλιογραφική ανασκόπηση

Ευάγγελος Παπασυμεών, 644

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπων/ουσα Καθηγητής/τρια: [ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ, ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ
ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»]
2^ο Μέλος: [ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, ΜΑΝΤΑΣ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ
ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»]
3^ο Μέλος: [ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ΛΟΥΚΕΡΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ
ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»]

Κομοτηνή/Αθήνα

2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες από την πολιτεία να προάγει την ένταξη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες/ αναπηρίες στα γενικά σχολεία. Ωστόσο, για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί αποτελεσματικά η ένταξή τους χρειάζεται η κοινωνία να αποδεχθεί την διαφορετικότητα και την συνεκπαίδευση. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, σημαντικό ρόλο έχουν οι στάσεις των εκπαιδευτικών οι οποίες παρουσιάζονται άλλοτε θετικές κι άλλοτε αρνητικές. Επιπλέον, οι στάσεις των μαθητών τυπικής ανάπτυξης μπορούν να ενισχύσουν ή να εμποδίσουν την κοινωνική ενσωμάτωση των συμμαθητών τους. Επίσης, οι στάσεις των γονέων των τυπικώς αναπτυσσόμενων μαθητών έχουν καθοριστικό ρόλο, καθώς οι αντιλήψεις τους επηρεάζουν τις στάσεις των παιδιών τους. Σκοπός της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης είναι να μελετήσει τις στάσεις των εκπαιδευτικών, των μαθητών τυπικής ανάπτυξης και των γονέων τους απέναντι στην ένταξη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, καθώς και τους παράγοντες που τους επηρεάζουν. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν η εξέταση σχετικών ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα της έρευνας χωρίστηκαν στις ομάδες των εκπαιδευτικών, των μαθητών τυπικής ανάπτυξης και των γονέων τους όπου μελετήθηκαν 5 έρευνες για κάθε ομάδα. Τα αποτελέσματα της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης έδειξαν πως, αν και αρκετοί εκπαιδευτικοί έχουν μια γενικά θετική στάση απέναντι στην ένταξη, προέκυψαν αρκετές αντιφατικές στάσεις. Επίσης, η επαφή τους με μαθητές με ειδικές ανάγκες και η κατάρτισή τους στην ειδική αγωγή επηρεάζουν θετικά τις στάσεις τους απέναντι στην συνεκπαίδευση. Όσον αφορά τους μαθητές τυπικής ανάπτυξης, αν και οι περισσότεροι δέχονται θετικά τους συμμαθητές τους με ειδικές ανάγκες, προέκυψαν έρευνες με ουδέτερες στάσεις οι οποίες φανερώνουν μια αβεβαιότητα απέναντι στην ένταξη. Επιπλέον, παρατηρήθηκε πως η επαφή τους στο σχολικό περιβάλλον επηρεάζει τις στάσεις τους. Τέλος, αναφορικά με τις στάσεις των γονέων μαθητών τυπικής ανάπτυξης διαπιστώθηκε πως, είναι θετικοί απέναντι στην ένταξη και πως η προηγούμενη επαφή τους με άτομα με ειδικές ανάγκες επηρεάζει τις στάσεις τους ως προς την ένταξη.

Λέξεις-κλειδιά: στάσεις, αντιλήψεις, εκπαιδευτικοί, μαθητές τυπικής ανάπτυξης, γονείς μαθητών τυπικής ανάπτυξης, ένταξη, συνεκπαίδευση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Avramidis, E., & Kalyva, E. (2007). The influence of teaching experience and professional development on Greek teachers' attitudes towards inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 22(4), 367–389. <https://doi.org/10.1080/08856250701649989>
- Βασιλειάδης, Η. (2016). «Οι στάσεις των μαθητών τυπικής ανάπτυξης απέναντι στους συνομηλίκους με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και οι παράγοντες που τις διαμορφώνουν». Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, Ελλάδα.
- Batsiou, S., Bebetos, E., Panteli, P., & Antoniou, P. (2008). Attitudes and intention of Greek and Cypriot primary education teachers towards teaching pupils with special educational needs in mainstream schools. *International Journal of Inclusive Education*, 12(2), 201–219. <https://doi.org/10.1080/13603110600855739>
- Besi, M. & Saiti, S. (2017). Αποδοχή της διαφορετικότητας. Ένα καινοτόμο πρόγραμμα ευαισθητοποίησης των παιδιών με την αναπηρία. *Πρακτικά 10^ο Συνέδριο Ο.Μ.Ε.Ρ. – Δ.Π.Θ. Εκπαιδύοντας πολίτες για ένα αειφόρο μέλλον. Ο ρόλος της προσχολικής και πρώτης σχολικής εκπαίδευσης*, (σελ. 240 – 246). Αλεξανδρούπολη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- Bradley, D. F., & Fisher, J. F. (1995). The Inclusion Process: Role Changes at the Middle Level. *Middle School Journal*, 26(3), 13–19. <https://doi.org/10.1080/00940771.1995.11494420>
- Γκουντούλα, Ν. (2017). Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές

ανάγκες. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα, Ελλάδα.

de Boer, A., Pijl, S. J., & Minnaert, A. (2011). Regular primary school teachers' attitudes towards inclusive education: A review of the literature. *International Journal of Inclusive Education*, 15(3), 331–353. <https://doi.org/10.1080/13603110903030089>

Georgiadi, M., Kalyva, E., Kourkoutas, E., & Tsakiris, V. (2012). Young Children's Attitudes Toward Peers with Intellectual Disabilities: Effect of the Type of School. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 25(6), 531–541. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2012.00699.x>

Zaragas, H., Sarris, D., Exarchou, E., Papadimitropoulou, P., Exarchos, K. & Maglara, V. (2020). VIEWS OF PARENTS WITH TYPICAL EDUCATION CHILDREN ABOUT INCLUSION OF CHILDREN WITH AUTISM IN GENERAL SCHOOL. *European Journal of Special Education Research*, 6(1). <https://doi.org/10.46827/ejse.v6i1.3154>

Zigmond, N. (2003). Where Should Students with Disabilities Receive Special Education Services? *The Journal of Special Education*, 37(3), 193–199. <https://doi.org/10.1177/00224669030370030901>

Zoniou-Sideri, A., & Vlachou, A. (2006). Greek teachers' belief systems about disability and inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 10(4-5), 379–394. <https://doi.org/10.1080/13603110500430690>

Kalyva, E., Georgiadi, M., & Tsakiris, V. (2007). Attitudes of Greek parents of primary school children without special educational needs to inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 22(3), 295–305. <https://doi.org/10.1080/08856250701430869>

Kalyva, E. & Agaliotis, I. (2009). Can contact affect Greek children's understanding of and attitudes towards peers with physical disabilities?. *European Journal of Special Needs Education*, 24(2), 213-220. <https://doi.org/10.1080/08856250902793701>

Λαμπρίδης, Ε. (2004). *Σtereότυπο – Προκατάληψη – Κοινωνική ταυτότητα*. Αθήνα: Gutenberg.

Λουάρη, Μ. (2016). Απόψεις και συναισθήματα τυπικών μαθητών για την ένταξη μαθητή με αναπηρία. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2015(1), 764. <https://doi.org/10.12681/edusc.138>

Nteropoulou-Nterou, E., & Slee, R. (2019). A critical consideration of the changing conditions of schooling for students with disabilities in Greece and the fragility of international in local contexts. *International Journal of Inclusive Education*, 23(7-8), 891–907. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1623331>

Olson, J.M. & Zanna, M.P. (1993) Attitudes and Attitude Change. *Annual Review of Psychology*, 44, 117-154. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.44.020193.001001>

Παπανικολάου, Ε. (2018). «Στάσεις γονέων μαθητών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης τυπικής ανάπτυξης απέναντι στην ένταξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο». Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, Ελλάδα.

Padeliadu, S., & Lampropoulou, V. (1997). Attitudes of special and regular education teachers towards school integration. *European Journal of Special Needs Education*, 12(3), 173–183. <https://doi.org/10.1080/0885625970120301>

Richardson, V. (1996). The role of attitudes and beliefs in learning to teach. In J. Sikula (Ed.), *Handbook of research on teacher education* (2nd ed., pp. 102-119). New York: Macmillan.

Σούλης, Σ-Γ. (2002). *Παιδαγωγική της Ένταξης*. Τόμος Α΄. Αθήνα: τυπωθήτω.

Σούλης, Σ-Γ. (2008). *Ένα σχολείο για όλους. Από την έρευνα στην πράξη. Παιδαγωγική της ένταξης. Τόμος Β΄*. Αθήνα: Gutenberg.

Στράτη, Π. (2017). *Η συμπερίληψη παιδιών με τυπική και μη τυπική ανάπτυξη στη γενική τάξη και η μετάβασή τους από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ιωάννινα, Ελλάδα.
<https://doi.org/10.26268/heal.uoi.3432>

Soulis, S.-G., Georgiou, A., Dimoula, K., & Rapti, D. (2016). Surveying inclusion in Greece: empirical research in 2683 primary school students. *International Journal of Inclusive Education*, 20(7), 770–783. <https://doi.org/10.1080/13603116.2015.1111447>

Tafa, E., & Manolitsis, G. (2003). Attitudes of Greek parents of typically developing kindergarten children towards inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*, 18(2), 155–171. <https://doi.org/10.1080/0885625032000078952>

Triandis, H. C., & Suh, E. M. (2002). Cultural influences on personality. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 133–160. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135200>

Vasileiadis, K. (2019). Φιλοσοφικές και παιδαγωγικές προϋποθέσεις για τη διαχείριση της ετερότητας σε ένα σχολείο για όλους. *“Νέος Παιδαγωγός”*, 14, 551 – 774. Ανακτήθηκε Μάρτιο, 31, 2024, από http://neospaidagogos.online/files/14_Teyxos_Neou_Paidagogou_Septemvrios_2019.pdf

Vlachou, A., Karadimou, S., & Koutsogeorgou, E. (2016). Exploring the views and beliefs of parents of typically developing children about inclusion and inclusive education. *Educational Research*, 58(4), 384–399. <https://doi.org/10.1080/00131881.2016.1232918>

Χαρούπιας, Α. (2003). Η ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion). Υπουργείο Παιδείας και Συγγραφείς. Ανακτήθηκε Μάρτιο, 31, 2024 από http://imm.demokritos.gr/epeaek/library_attach/20041261621220.CharoupiasPart_2-1.pdf

Ψωμά–Μακρή, Χ. (2012). Οι στάσεις των μικρών παιδιών προς τη διαφορετικότητα: Εστιάζοντας στις στάσεις για την αναπηρία και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην εξοικείωσή τους. Δημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, Ελλάδα.